

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

Духът прави силата

С Т А Н О В И Щ Е

за дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „доктор”

Изготвил становището: доц.д-р Даниела Петрова – „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност” (Финансов контрол), член на научното жури по публична защита на дисертационен труд

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 632/28.02.2025 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: Васил Николаев Бакърджиев

Научен ръководител: доц. д-р Даниела Петрова

Тема на дисертационния труд: „Детерминанти, определящи качеството на одита“

Уважаеми членове на научното жури,

Представен е за становище дисертационен труд на тема „Детерминанти, определящи качеството на одита“, който подлежи на обсъждане от научно жури, определено със Заповед № 632/28.02.2025 г. на Ректора на УНСС - София.

В настоящето становище е направено кратко общо представяне на дисертационния труд, отбелязани са научните и научно-приложните приноси, отразени са критични бележки и въпроси и е дадено заключение относно възможността да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор” на Васил Николаев Бакърджиев.

1. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е подготвен в обем от 197 стандартни страници компютърно набран текст, 7 от които представляват приложение, а 4 са списък на използваната литература. Библиографският апарат включва 100 източника, 11 от които са на кирилица, а останалите 89 са на латиница.

Структурата на дисертационният труд отговаря на изискванията за композиционно съразмерно разположение на отделните компоненти и тяхната логическа връзка.

В структурно отношение дисертационният труд е съставен от увод, три глави, заключение, списък с използвана литература и приложения. В увода докторантът е обосновал актуалността и значимостта на избраната тема, като се е позовал на засиления обществен и регулаторен интерес към надеждността на финансовите отчети и ролята на одиторите в нейното осигуряване. Дефинирал е основните елементи на

изследователската инфраструктура: обекта и предмета на изследването, неговата цел и задачи.

Формулирани са четири авторови хипотези, които са тествани в хода на изследването. Авторът коректно е представила ограниченията на изследването.

2. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Оценката на получените научни и научно-приложни резултати в дисертационния труд може да бъде извършена по отделни глави.

Теоретичната част на дисертацията е отделена в гл. I, където Васил Бакърджиев прави обзор на литературата, свързана с предмета на изследване, като започвайки с дефинициите за качество на одита, преминава през измерителите на качеството, за да стигне до конкретните детерминанти на качеството на одита. Акцентирано е върху две групи концепции за качеството на одита – първата гравитира около дефиницията на DeAngelo (1981), която определя качеството на одитните услуги като вероятността одиторът да установи и разкрие съществени грешки или нередности във финансовите отчети, а втората акцентира върху стойността, която одитът създава за заинтересованите страни (Международният форум на независимите регулатори на одита (IFIAR 2021)). Докторантът е уловил съвременните тенденции на възприемане на висококачествения одит не само „като средство за верифициране на финансовите отчети, но и като стратегически инструмент, който допринася за подобряване на финансовата дисциплина и управленските процеси в организациите“. В първа глава са направени и важни обобщения относно измерителите на качеството - дискреционни или абнормални начисления, преизчисления на данни във финансовите отчети, възнаграждения за одит, големината на одитора, съдебни дела и санкции. В края на главата докторантът е анализирал богат набор от литературни източници, посветени на подбрани детерминанти на качеството на одита - работни условия в одиторските фирми, етични стандарти, професионална компетентност и независимост на одиторите.

Втора глава представя резултатите от осъществено анкетно проучване сред регистрирани одитори. Данните от анкетното проучване са подложени на статистически анализ чрез софтуера IBM SPSS Statistics 26, като са приложени различни аналитични методи за проверка на значимостта на факторите и тяхната корелация с качеството на одиторските услуги. Коефициентът на надеждност на използвания въпросник е 0,896, което го доближава до отлична надеждност, макар и да попада в графата добра надеждност ($0.8 \leq \alpha < 0.9$). Съответно чрез теста на Кайзер-Мейер-Олкин е доказана адекватността на извадката (стойности на КМО между 0,8 и 1 показват, че извадката е адекватна, в случая - 0.828). Резултатите от анализа показват кои са ключовите детерминанти, които дават конкурентно предимство на фирмите от „Голямата четворка“ пред останалите компании в български условия. По този начин се определя на кои детерминанти компаниите извън четворката трябва да обърнат внимание, за да постигнат качеството на водещите компании.

Трета глава на дисертацията може да се разглежда като контрапункт на втора глава, доколкото чрез анализа на инспекционните доклади на Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори (КПНРО) за периода 2022–2024 г. се представя обективната оценка на качеството на одиторските услуги, предоставяни от компании от Голямата четворка от една страна и останалите одиторски дружества – от друга.

Обобщенията и изводите синтезират резултатите от сравнителния анализ, като акцентират върху консенсуса относно основните детерминанти и предизвикателствата за малките и средни предприятия (обозначени от докторанта като „независими фирми“ в смисъл, че не са част от одиторска мрежа).

Изложеното по-горе е позволило на Васил Бакърджиев да разработи модел, описващ връзките между изследваните детерминанти и качеството на одита с различните нива на възможно въздействие – ниво одиторски ангажимент, ниво одитор и ниво регулатор, респ. професионална организация. В основата на идеята за модел е възможността изследваните в дисертацията детерминанти на качеството, в ролята им на независими променливи, да могат да бъдат заменени с други при запазване на оценка на влиянието на околната среда и отчитане на спецификата на проявление за всяко ниво на въздействие. Моделът може да бъде използван при управление на качеството както от регистрираните одитори, така и от регулатора.

Заклучението има характер на обобщение на основните резултати от дисертационния труд и едновременно с това в него се дават препоръки за повишаване на качеството на одиторските услуги в България в различни аспекти, така че да се постигне подобряване на ефективността, прозрачността и общественото доверие в одиторската професия, което е и безспорен принос.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Авторът на дисертационния труд е открил пет приноса, от които два свързани с обогатяване на знанието за:

- категорията качество на одиторските услуги, измерителите на качеството и детерминантите, които го определят ;
- връзките между качеството на одита като зависима променлива и определени независими променливи, представени в концептуален модел за постигане качество на одита.

Останалите три приноса са с научно-практически характер и включват:

1.Извеждане на ключовите детерминанти, които дават конкурентно предимство на одиторските компании от „Голямата четворка“ по отношение на качеството на предоставяните одиторски услуги.

2. Идентифициране и обяснение на различията между възприятията на одиторите и регулаторната оценка на качеството.

3. Формулиране на конкретни препоръки за повишаване качеството на професионалната дейност на одиторите.

В автореферата е включена Справка за приносите, която отразява посочените научни и научно-приложни приноси по адекватен начин. Приемам посочените приноси за реалистично отразяващи изследователските резултати.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

В подкрепа на дисертационния труд са представени три научни публикации, като първата е доклад в научен форум, а останалите две статии в електронни списания, сред които и това на професионалната организация Институт на дипломираните експерт-счетоводители.

1. Васил Бакърджиев „Анализ на оценките за качеството на одитите на предприятия от обществен интерес“ от Научна конференция на тема: Стратегически насоки в развитието на контролните институции в България, Равда 04-06 Октомври 2019г. ISBN 978-619-232-277-9 158-164 стр.

2. Васил Бакърджиев „Детерминанти на качеството на одита: Систематичен литературен обзор“ е-списание на ИДЕС брой 3 на 2024г. ISSN 1314 - 8990

3. Васил Бакърджиев „Детерминанти, определящи качеството на одита: Сравнителен анализ между големите одиторски компании и средните и малки одиторски практики“ е-списание „Пари и култура“ брой 1 2024г. ISSN 2683 – 0965 3-12 стр.

Считам, че така посочените публикации, които по същество са части от дисертационния труд допринасят за популяризирането на изследователските постижения на докторанта.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 40 страници, като структурно и концептуално възпроизвежда дисертационния труд. Съдържанието му обективно представя целта, задачите, изследователската теза, авторския принос, практическата значимост на изведените научни резултати и обосноваването на предложените в проведеното изследване.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Без да се засяга същността на разработената научна проблематика и практико-приложни резултати, следва да се отбележи, че по-задълбочен анализ при обработване на резултатите от анкетното проучване би довел до по-убедително доказване на формулираните авторски хипотези.

Към представената за рецензиране дисертация имам следните конкретни критични бележки:

1. За по-голяма прецизност на резултатите и с цел осигуряване на сравнимост на резултатите от анкетното проучване с външните оценки за гарантиране качеството на дейността на регистрираните одитори, би следвало в анкетата да се включи въпрос, позволяващ по-точно идентифициране на респондентите и обособяването на три групи според принадлежността им към: Big 4, международни мрежи, независими дружества. Аргумент в тази посока е, че групата на не- Big 4 е твърде разнородна като в нея се включват и одитори от фирми, които са част от международни мрежи и може да се предполага, че тяхната субективна оценка по-скоро ще се доближава до тази на одиторите от четворката, което би могло да изкриви резултатите и изводите.
2. Установяват се пропуски в библиографската справка за ползваните литературни източници. Приемам, че е технически пропуск, тъй като касае само цитираните в т.1.2.2. Измерители на качеството на одита литературни източници, които не са посочени в библиографската справка. Въпреки това

оформянето на дисертационния труд при спазване на всички изисквания предполага по-голяма акуратност и точност.

3. Определени стилови и граматически грешки и необосновани повторения се установяват и в приложените публикации, най-вече в посочената под номер три публикация, озаглавена „Детерминанти, определящи качеството на одита: Сравнителен анализ между големите одиторски компании и средните и малки одиторски практики“ е-списание „Пари и култура“ брой 1 2024г. ISSN 2683 – 0965 3-12 стр.

В тази връзка препоръка относно следващи публикации е единство в използваната терминология и езиково и стилово подобряване на бъдещите публикации.

Бих формулирала следния въпрос към докторанта:

Има ли разлика във възможностите за практическо прилагане на представения в глава трета концептуален модел от страна на регистрираните одитори и от страна на регулатора КПНРО, респ. от професионалната организация ИДЕС?

7. Заключение

Направените бележки и препоръки не се отразяват на общата положителна оценка на труда. Дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника за прилагането му. Като отчитам актуалността и значимостта на проведеното научно изследване, дефинираните научно-приложни резултати и направените конкретни предложения, давам положителна оценка на дисертационния труд и положително заключение – „ЗА“ присъждането на ОНС „доктор“ по икономика на докторант Васил Николаев Бакърджиев по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (Финансов контрол)“.

Дата: 15.04.2025 год.

Член на журито:

/доц.д-р Даниела Петрова/